

IZABELA SIKORSKA

WYNIKI BADAŃ NA GRODZISKU W CHŁĄDOWIE, POW. GNIEZNO

W 1966 roku podjęliśmy badania sondażowe na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Chładowie. Badania były finansowane przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, Wydział Kultury w Poznaniu.

Z zachowanych akt w archiwum wynika, że zainteresowanie grodziskiem już wcześniej było znaczne¹.

Grodzisko znajduje się na granicy czterech wsi: Chładowa, Kamionki, Strzyżewa Witkowskiego i Wiekowa. Położone jest wśród łąk, niegdyś trudno dostępnych bagien. Od strony południowej i zachodniej przepływa potok (ryc. 1). Samo grodzisko jest prawie okrągłe i wklęsłe. Całość, łącznie z wałem, ma wymiary na osi wschód—zachód 55 m, natomiast na osi północ—południe 52 m. Zachowana wysokość wału w stosunku do poziomu zewnętrznej strony grodziska waha się

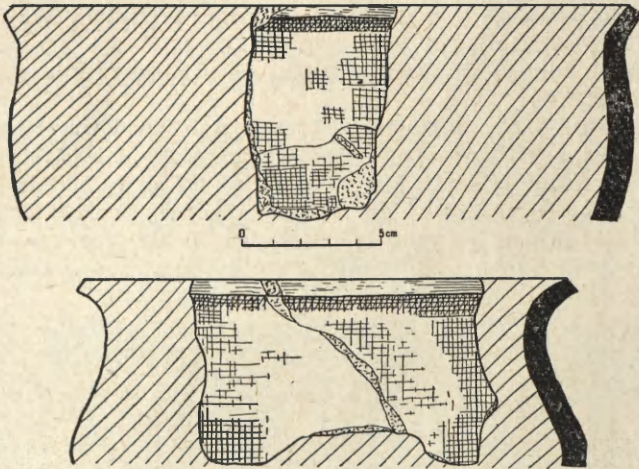
Ryc. 1. Chładowo, pow. Gniezno. Widok na grodzisko

¹ W archiwum Muzeum Archeologicznego w Gnieźnie znajdują się odpisy z teki archiwalnej Muzeum Archeologicznego w Poznaniu. Są tam wzmianki o odkryciu przez Schwartza bruku kamiennego z resztkami węgla drzewnych w północno-zachodniej części grodziska oraz ankieta państwowego konserwatora zabytków przedhistorycznych na okręg Wielkopolski z 1923 r.

w granicach 2—3 m, natomiast od wewnętrznej 1—2 m. Kotlinka jest więc położona wyżej niż teren otaczający grodzisko. Jej średnica wynosi około 25×20 m².

Od północnej strony grodziska, na terenie nieco wyższym, mogło się znajdować podgrodzie. W trakcie badań powierzchniowych na obszarze domniemanego podgrodzia znaleziono tylko 1 fragment ceramiki.

Wykop o wymiarach 2×4 m wyznaczyliśmy tak, aby obejmował część wału i część wnętrza grodu. Wyróżniliśmy w nim 5 warstw kulturowych. Warstwy składały się z czarnej próchnicy. Różniły się między sobą ilością domieszki węgielków drzewnych i obecnością lub brakiem niedużej ilości piasku. Wszystkie zawierały drobne kamienie, nieco kości zwierzęcych oraz ceramikę ręcznie lepioną i tylko górą obtaczaną (ryc. 2). Warstwy opadały bardzo silnie w kierunku północnym i wschodnim, z wyjątkiem warstwy IIIa, która opadała nieznacznie w kierunku wschodnim. Wydaje się, że stanowiła ona poziom wyrównawczy wewnętrznej powierzchni grodu.

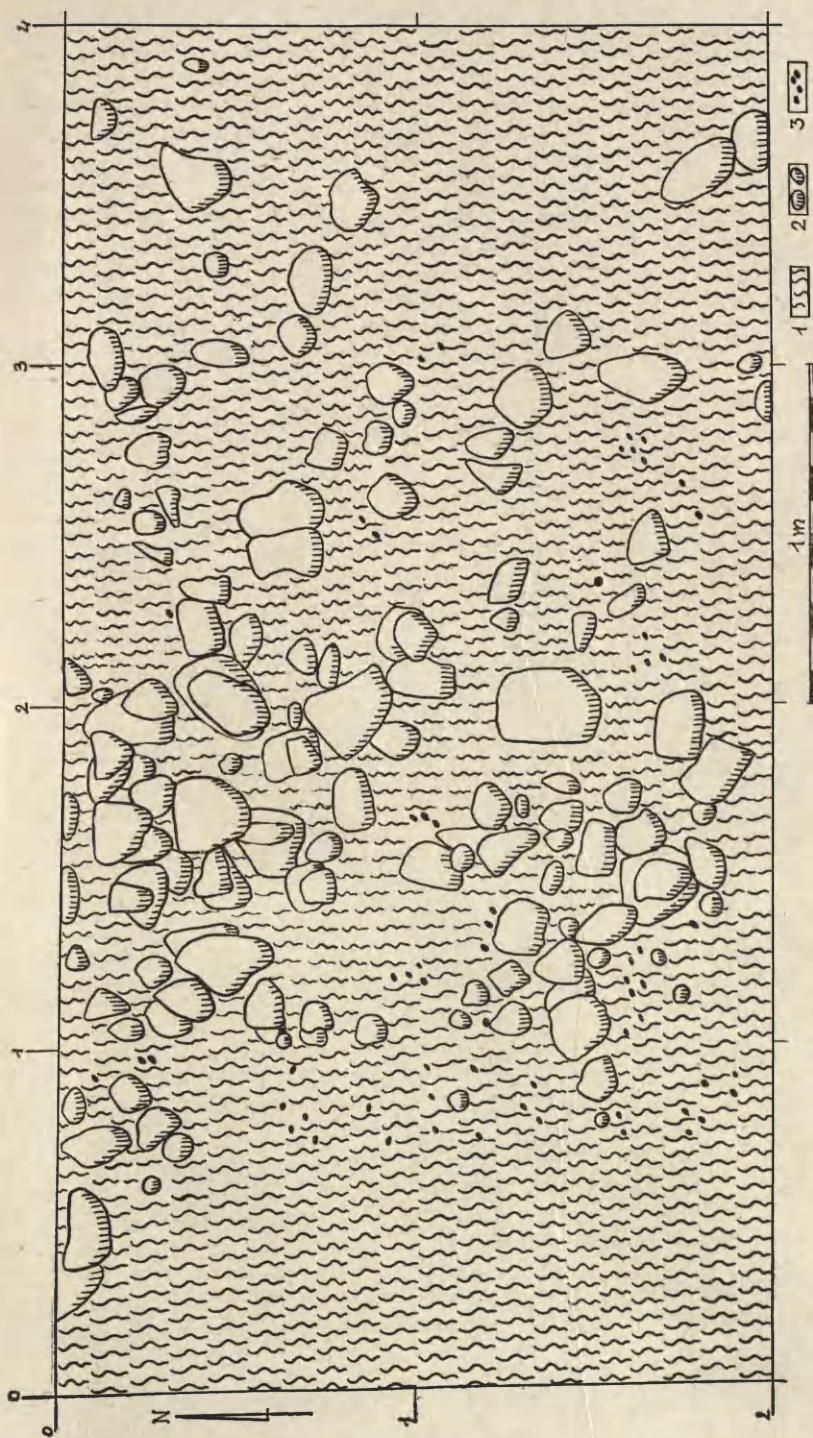

Ryc. 2. Chładowo, pow. Gniezno. Ceramika z wnętrza grodu

W warstwie II i III wystąpiły kamienie ułożone wprawdzie niezbyt ściśle, ale tak, że tworzyły bruk (ryc. 3). Były to kamienie polne różnej wielkości. Bruk znajdował się w środkowej części wykopu, przy czym pierwsza warstewka zajmowała przestrzeń około 4 m², a druga tylko 2 m². Nie było prawie wcale kamieni w zachodniej części, gdzie spodziewaliśmy się konstrukcji wału, ani we wschodniej części w kierunku środka grodu.

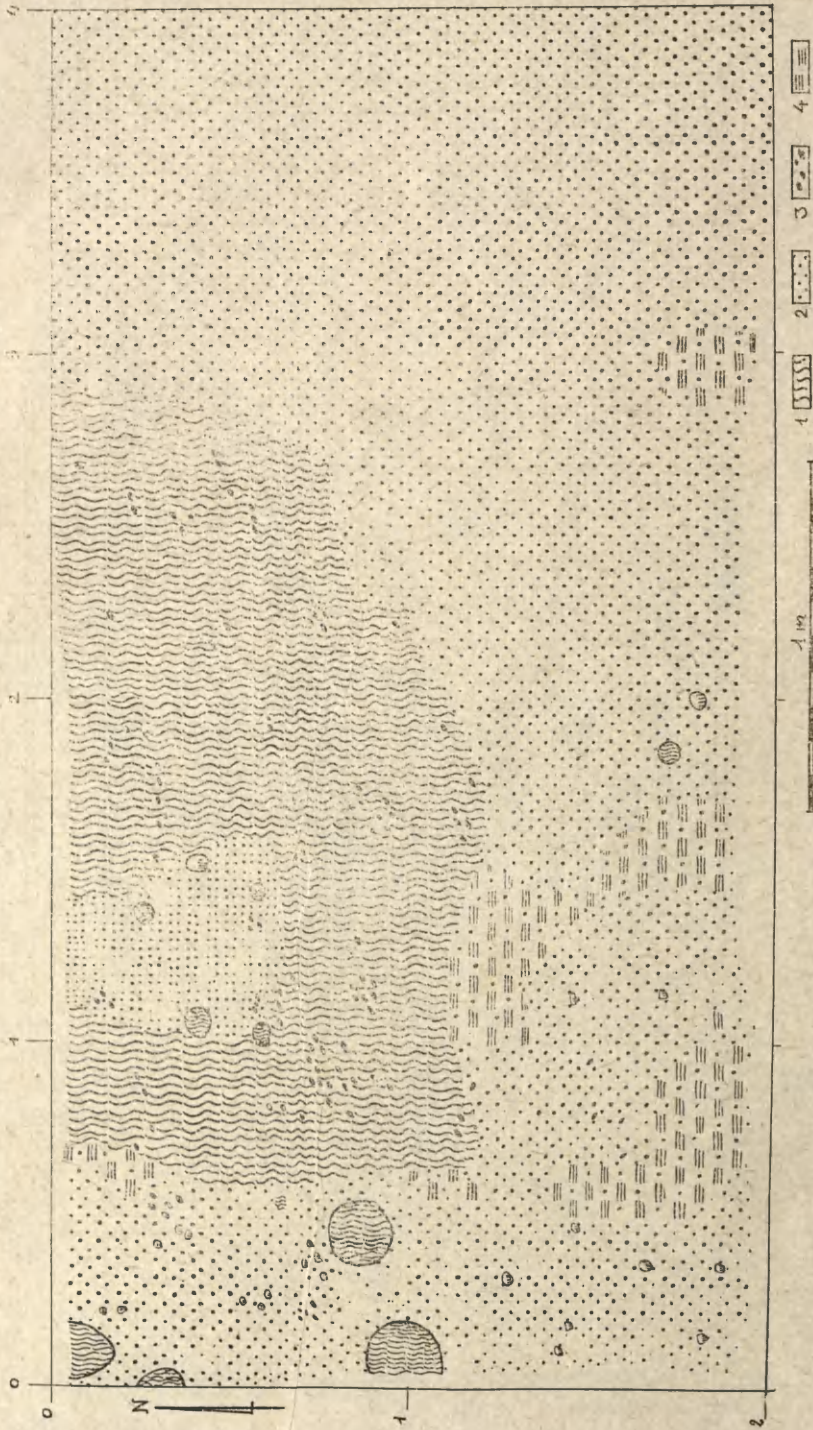
Pod brukiem znajdowała się warstwa wyrównująca wewnętrzną powierzchnię grodu. Pod nią z kolei zalegała warstwa IV, stanowiąca właściwie wypełnisko półziemianki. W obrębie wykopu znajdowała się tylko część prostokątnej półziemianki wkopanej w calec 40—50 cm. Jeden jej bok odsłonięty w całości miał około 215 cm długości. Wewnątrz półziemianki, niedaleko jej zachodniej ściany, znajdowało się palenisko, po którym pozostały ślady po 4 kołeczkach o średnicach 5 i 7 cm oraz cienka warstewka przepalonego piasku z gliną (ryc. 4).

² Wszystkie dane odnośnie do wielkości grodu i wysokości wału pochodzą z inwentaryzacji wykonanej przez G. Mikołajczyk i K. Żurowskiego.

Ryc. 3. Chładowo, pow. Gniezno. Bruk kamienny:

1 — próchnica; 2 — kamieni; 3 — węgielki

Ryc. 4. Chładowo, pow. Gniezno. Rzut poziomy wykopu z zaznaczeniem zarysu półziemianki:
 1 — próchnica; 2 — piasek; 3 — węgielki drzewne; 4 — glina

Pozostałości po podobnym palenisku odsłoniłyśmy poza półziemianką. Mogło być ono użytkowane po zniszczeniu półziemianki lub współcześnie z nią, gdyż wokół paleniska była cienka warstewka próchnicy.

W pobliżu półziemianki, od zachodniej strony, znajdowały się ślady po 4 słupach. Średnice ich wynosiły około 20 cm. Wydaje się, że tylko jeden z nich, położony najbliżej półziemianki, mógł należeć do konstrukcji z nią związanej. Natomiast trzy pozostałe, rozmieszczone przy samej zachodniej krawędzi wykopu, w odległości 60 i 90 cm od siebie, mogły się wiązać z konstrukcją wału.

Jeżeli chodzi o wał, to poza tymi słupami wątpliwie związanymi z wałem, nie odsłoniłyśmy żadnych śladów drewna, mimo że na przestrzeni dwóch metrów przecięliśmy nasyp wału. Nasuwa się wniosek, że wykopem nie dotarliśmy do pierwotnego zasięgu wału i dlatego na podstawie przeprowadzonego wykopu sondażowego nie można nic pewnego powiedzieć na temat jego konstrukcji.

Na obecnym etapie badań można przypuszczać, że budynki mieszkalne o charakterze półziemianek grupowały się przy wale, wokół majdanu. Po zniszczeniu półziemianek miejsce ich przy wale wybrukowano i użytkowano przypuszczalnie jako drogę³.

Czas powstania grodu przypada na koniec VIII wieku. Istniał on przez IX wiek.

Chronologię grodziska można ustalić tylko na podstawie ceramiki, która tworzy jednolity zespół. Charakteryzuje go gruboziarnista domieszka schudzająca, zastosowana w dużej ilości. Ceramika jest wypalona na kolor brunatny, często z szarym przełomem. Na obu powierzchniach znajdują się ślady wygładzania, przebiegające w różnych kierunkach. Na dwu zachowanych brzegach naczyń występują ślady obtaczania. Na podstawie techniki wykonania i form można ceramikę datować na koniec VIII i IX wiek.

Grodzisko w Chładowie należy do zespołu grodów wznoszonych dla obrony Gniezna i łącznie z grodem w Małachowie stanowiło obronę od strony wschodniej.

Pracownia Archeologiczna IHKM PAN
w Gnieźnie

IZABELA SIKORSKA

RESULTS OF THE INVESTIGATIONS OF THE EARTHWORK AT CHŁADOWO, GNEZNO DISTRICT

Test excavations of the early medieval earthwork at Chładowo were carried out in 1966. The earthwork is concave and almost circular in shape, with diameter of

³ Gród w Chładowie ma analogie do grodów, których wnętrze było niezabudowane, z wyjątkiem terenu przy samym wale, np. w Kędrzynie czy w Kleszczewie (A. Urbańska, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na wczesnośredniowiecznym grodzisku w Kędrzynie, pow. Kołobrzeg*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 14 1962, s. 154—160; W. Hensel, *Wstęp do studiów nad osadnictwem Wielkopolski wczesnohistorycznej*, Poznań 1948, s. 166—167). Bruki kamienne są znane między innymi z grodu w Daleszynie (Z. Hilczerówna, *Sprawozdanie z badań zwiadowczych na wczesnośredniowiecznym grodzisku w Daleszynie, w pow. gostyńskim, stanowisko 2*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 5: 1959, s. 145). Wymienia je również Kowalenko. Są to: Bieganin, Brzeźno, Kościelec, Łakociny, Młynkowo, Topola Wielka, Trzek, Żakowo (W. Kowalenko, *Grody i osadnictwo grodowe Wielkopolski wczesnohistorycznej (od VII do XII wieku)*, Poznań 1938).

about 55 m. It lies amidst bogs. The actual height of the ramparts is 2-3 m (fig. 1). A potsherd found north of the earthwork suggests the existence of an associated settlement (fig. 2).

A trench of 2 by 4 m was dug in the south-eastern part of the site. Five cultural layers were distinguished. They consisted of black humus mixed with charcoals and occasionally with sand, and contained a small number of animal bones and pottery (fig. 3). In the course of digging two layers of stone pavement came to light (fig. 4). The first measured about 4 sq. m, and the second—only 2 sq. m.

Under the pavement and a levelling layer remains of a semi-subterranean hut were revealed. It was of a roughly rectangular shape and cut about 40-50 cm into the primary ground. The side which was completely uncovered was 215 cm long. Inside, remains of a hearth were found. They consisted of a thin layer of burnt sand and clay and traces of four pegs (fig. 5).

Near the hut several post-holes were disclosed. One of these may be linked with hut, and the remaining with the rampart.

No data concerning the construction of the rampart have yet been obtained. It is possible that the huts were built around the central area within enclosure. After their destruction the area was covered with a stone pavement which served as a road.

The stronghold was built at the end of the 8th century, and inhabited throughout the 9th century. Together with the stronghold at Małachów it protected Gniezno from the east.